

НЕВІДОМИЙ СКОВОРОДА 1

ВСТУПНЕ СЛОВО АВТОРА

На протязі багатьох років моя творча робота пов'язана з ім'ям Григорія Сковороди, поета, філософа і просвітителя 18-го століття. Найбільшим і найголовнішим своїм доробком я вважаю створення музики на вірші Сковороди, які входять до відомого поетичного циклу „Сад Божественних пісень”.

„Сад Божественних пісень” складається з 30 віршованих текстів. До 28-ми з них я написав мелодії.

Але, розпочавши концертні виступи у 1980 році, я врешті захопився і філософією, і самим життям Григорія Савича, ставши своєрідним (без спеціальної освіти та диплому) дослідником творчої спадщини просвітителя.

Сам Сковорода писав свої твори з однією лише метою – дещо собі пояснити. І зробив це так майстерно, що до його творчості стали звертатися люди, яким потрібно було мудре слово, мудра порада.

Пропонована лекція – деякі висновки, як плід багаторічного перебування «в темі»: цікавих спілкувань, подорожей, творчої співпраці з філософом.

Петро Приступов.

НЕВІДОМИЙ СКОВОРОДА

(лекційний курс)

Лекція 1

Круг життя Григорія Сковороди

Коло, круг, кільце – цей сонячний знак, який з давніх давен вживається в символіці народних свят, шанувався і нашим видатним співвітчизником – поетом, філософом і просвітителем 18-го століття Григорієм Сковородою.

Отже, починаючи нашу оповідь про земний шлях Григорія Савича, звернулися і ми до цього символу, щоб означати ним частини твору. А найперша з них – круг життя. Ця частина невеличка за текстом, та суть її бути заспівом, власне, задати настрій на добрий початок нової справи, бо, як казав Сковорода: „Хто добре запалився, той добре почав, а добре почати – це наполовину завершити”.

„Григорій, Син Сави, Сковорода народився у Малій Росії, Київського намісництва, Лубенського округу, в селі Чорнухах у 1722 році. Батьки його були із простого люду: батько – козак, мати – такого ж роду. Вони мали міщанський стан, посередньо достатній, та чесністю, правдивістю, гостинністю, миролюбним сусідством виділялись у своєму колі.”

Навіть у перекладі на сучасну українську мову відчувається подих глибокої давнини. Цей уривок взято із досить давнього біографічного твору, джерела багатьох літературно-мистецьких розробок і дисертацій. Але сам твір має нещасливу долю перебувати на „тіньовому боці вулиці”, хоча його літературні та історичні переваги безсумнівні, і у нашій роботі саме він буде неодноразово цитований.

Повна назва цього твору:

«ЖИЗНЬ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ

Писана 1794 года в древнем вкусе»

На початку твір має своєрідний заспів, який у сучасному перекладі звучить так:

«У всьому суцшому є дещо головне і всезагальне...

Кожне буття становить особливе коло, або світ свій...

Кожне головне, або всезагальне цих кіл має над собою і в собі всевітне, верховне, єдине начало...

Людина, тобто втілена здатність мисляча, – у цьому началі перебуває, рухається, живе.

... Численність вносить відмінності, а це передбачає нерівність і недосконалість.

Вільна воля передбачає вибір. Звідси походить подвиг пошуку, і подвижник істини називається мудрий, а справа його – чеснота.

Поставлений між вічністю і часом, світлом і пільмою, істиною і брехнею, добром і злом, маючий переважаюче право обирати істинне, добре, досконале і здійснюючий це на ділі, у всякому місці, бутті, стані, званні, ступені, є – мудрий,

є – праведний.

Таким є муж, про якого тут буде мова.»

Автор твору Михайло Ковалинський, приятель, в минулому учень Григорія Сковороди. Звернемо увагу на те, з якою уклінною повагою звучить оце слово – в древнім вкусі, тобто так, як любив писати і висловлюватись сам славнозвісний філософ. А от час написання твору, якщо співставити його з датою смерті Сковороди, наштотує на сумнів у тому, який саме твір перед нами, власне – біографія, чи біографія з префіксом „авто”? Тобто, який відсоток в цьому творі оповіді про себе, – самого Григорія Сковороди? До наших морфологічних сумнівів – наскільки це „авто...” чи „біо...”, ми ще повернемося, хоча, як бачимо, проблема дуже цікава, а поки що зупинимося на останніх рядках життєпису Сковороди, де маємо такий запис:

„...помер 29 числа жовтня зранку, вдосвіта, 1794 року. Перед смертю заповів поховати його на підвищеному місці біля гаю і току, і такий, зроблений ним собі напис, написати:

„Світ ловив мене та не спіймав”

Тут варто додати таку подробицю, що заповіт Сковороди таки порушили, поховавши його в низині, у парку на березі ставу, де ще й досі стоїть покалічений стовбур старого дуба, під яким у роздумах і бесідах проводив час Григорій Савич. Та згодом, коли змінився власник маєтку, прах великого українця було перенесено туди, куди було вказано у заповіті.

ПІСНЯ – 12

Адоптація до сучасної мови П.Г. Приступова

Не піду в місто багате. Я буду на полях жити.

Буду вік мій коротати там, де тих час біжить.

О діброво, о зелена! О рідна мати моя!

В тобі серце звеселене, в тобі спокій, тишина.

Не хочу за барабаном штурмувати міст чужих.

Не хочу й високим саном гнуть прислужників малих.

О діброво, о зелена!..

Нічого я не бажаю, окрім хліба та води,

В парі з бідністю гуляю – з нею ми давно свати.

О діброво, о зелена!..

Будь здоров, милий покою! Ти навіки будеш мій.

Мені гарно із тобою: будь ти мій, я буду твій.

О діброво, о свобода! В тобі почав я мудріть.
До тебе моя природа, в тобі хочу вік дожить.

* * *

Кінець першої частини.

Джерело: <https://poezia.org/id/2103>

Опубліковані матеріали призначені для популяризації жанру поезії та авторської пісні.

У випадку виникнення Вашого бажання копіювати ці матеріали з серверу „ПОЕЗІЯ ТА АВТОРСЬКА ПІСНЯ УКРАЇНИ“ з метою різноманітних видів подальшого тиражування, публікацій чи публічного озвучування аудіофайлів прохання **не забувати** погоджувати всі правові та інші питання з авторами матеріалів. Правила ввічливості та коректності передбачають також посилання на джерело, з якого беруться матеріали.

2003-2020 © **Poezia.ORG, archives**

НЕВІДОМИЙ СКОВОРОДА 2.1

"Життя наше – подорож..."

Григорій Сковорода

(частина 1)

А тепер розпочнемо нашу подорож разом з Григорієм Савичем. Подорожуємо неспішно, як було за звичай у той час.

Отже, уявімо собі, що ми спостерігаємо за Григорієм Сковородою, який їде у добре спорядженій кареті генерала Вишневського торованим європейським шляхом. Генерал відпочиваючи дав спочинок і своєму дивному попутнику, мудрому співбесіднику, перекладачу з кількох європейських мов, студенту Григорію. Сковорода, примруживши очі пригадує перші свої мандрівки шляхами рідної землі.

- Пісня 13 „Гей поля, поля зелені”

Про першу значну мандрівку у житті Сковороди мало що відомо. І навіть час, коли вона відбулася було уточнено лише на початку 70-х років минулого століття.

То була подорож із рідного села Чорнухи до Києва для навчання у Києво-Могилянській академії. Григорію тоді ще не сповнилося 12 років. І хоча детальних свідоцтв про цю подорож немає, важко навіть припустити, щоб усю відстань, що становить близько 200 кілометрів, малий ще хлопець долав пішки, наодинці, з торбиною за плечима. А у торбині, між іншим, неодмінно мало бути і нове вбрання, і нові черевики, щоб достойно виглядати у славетному місті, а ще гроші на придбання усього необхідного, у тому числі на харчі та підручники. А на такому шляху і розбійників діставало.

Скоріш за все батьки відправили свого малого сина до Києва разом із черговим фуражним обозом, тим більш, що його дядько у той час був фуражиром, тобто поставником продуктів споживання. А про те, яку роботу своїм ногам завдав жвавий підліток під час цієї багатоденної подорожі, можна лише здогадуватися. Принаймні на возі для нього завжди було місце.

При чому тут питання – скільки роботи ногам, чи було місце на возі...? Справа у тім, що навкруг особи Григорія Сковороди ще за життя створювалися різні чутки та легенди. Ця міфотворчість не припиняється ще й досі. Одним із завдань нашої розвідки буде подолання деяких міфологічних уявлень про нашого мандрівного філософа.

Самим розповсюдженим є міф про те, що Сковорода, ніби то, босими ногами сховався більшу частину України, Росії та ще й значний шмат Європи. Для дослідника тут найважливіше відділити реальні факти від надуманих. Відомо, що Сковорода побував у свій час і у Москві, і в Петербурзі, подорожував містами та селами України, близько п'яти років перебував за кордоном, зокрема, у Австро-Угорщині, Польщі, Італії, Німеччині. Але як? Чи справді пішки босоніж, чи у більш цивілізований спосіб?

Серед багатьох відомих подорожей Григорія Сковороди важко навіть вибрати таку, де б він міг піти у багатоденну дорогу пішки, з торбиною за плечима. Гадаю, варто виключити пересування по Києву, по інших великих містах. Відстань, яка додалася тут пішки чи на транспорті могла рівнятися відстані між кількома селами, це прогулянка, а не подорож.

Поїздка до Санкт-Петербургу, приміром, відбувалася у грудні 1741 року, коли на російській престол зійшла Єлизавета і терміново набирали співців для придворної капели. Відомо, що кур'єр, який прибув до Києва з указом цариці, подолав цю відстань приблизно за 10 днів. Десь не пізніше 8-го грудня Сковорода у складі

інших, забраних до капели, виїхав через Глухів, де була тоді співацька школа, до Петербурга. А прибули вони до північної столиці не пізніше 20 – 21 грудня.

1600 верст санним шляхом, де було добре організовано станції-ями, де для виконання царських наказів завжди наготові стояли свіжі коні, було подолано менш, як за два тижні. А везли ж не простий вантаж. І співати хлопці повинні були або у день приїзду, або ж наступного дня. Звідси витікає, що й умови у яких „везли їхні голоси” мали бути відповідними. ...Ні, немає тут і натяку на пішоходство босими ногами! А от що є!

Є підстави припускати, що Сковорода з його унікальним голосом, творчим обдаруванням до музики, міг належати до вузького кола добірних співаків, щодня потрібних цариці, для церковної служби. З таких співаків походив і Олексій Розумовський, на той час вже можновладний царедворець і фаворит Єлизавети. Отже Сковорода був свідком того, що робилося при дворі, але його думки і висновки з усього цього були такі, що опинившись у Києві через два з половиною роки, він, за твердженням біографа „випросився” із придворної капели, і продовжив навчання у Києво-Могилянській академії. А шалене багатство і придворна позолота сталося у пригоді Сковороді – митцю, філософу, просвітителю, як унікальний матеріал для його трактатів, байок та пісень.

- Пісня 14 „Ой, яка ж то слава нині...”

Джерело: <https://poezia.org/id/2190>

Опубліковані матеріали призначені для популяризації жанру поезії та авторської пісні.

У випадку виникнення Вашого бажання копіювати ці матеріали з серверу „ПОЕЗІЯ ТА АВТОРСЬКА ПІСНЯ УКРАЇНИ” з метою різноманітних видів подальшого тиражування, публікацій чи публічного озвучування аудіофайлів прохання **не забувати** погоджувати всі правові та інші питання з авторами матеріалів. Правила ввічливості та коректності передбачають також посилання на джерело, з якого беруться матеріали.

2003-2020 © **Poezia.ORG**, archives

НЕВІДОМИЙ СКОВОРОДА 2.2 (закінчення)

(частина 2)

Повертаючись до теми, можна додати, що і зворотній шлях до Києва проходив у не менш комфортабельних умовах, адже Сковорода долав цей шлях в однім каравані з царицею.

А про умови закордонної подорожі варто поговорити окремо. Тут ніяка фантазія добродіїв, що так полюбили Сковороду-пішоходця, не витримає. Адже більшою частиною європейських шляхів Григорій Савич подорожував не інакше, як у генеральській кареті.

А звідки така впевненість, і які тому свідоцтва? Читаємо у томі 2-му „Зібрання творів Сковороди” Гарвардської бібліотеки:

„Від двору був відправлений в Угорщину до Токайських садів генерал-майор Вишневський, який для тамтешньої греко-руської церкви хотів мати церковників, здатних до служби і співу. Сковорода, відомий знанням музики, голосом, бажанням бути в чужих краях, знанням деяких мов, був схвально представлений Вишневському і взятий ним під покровительство.

Подорожуючи з цим генералом, мав він нагоду з його дозволу та з його допомогою поїхати із Угорщини до Відня, Офена, Пресбурга й інших навколишніх міст...”

А що таке – їхати на далеку відстань у ті часи? Це довгі години одноманітного пейзажу за вікном карети, нудьга з нічого робити. Безцінним у такій подорожі може бути енергійний начитаний співбесідник. Думаю, що саме ця місія Сковороди, молодого енергійного студента-богослова (бо ще два роки треба було провчитися у Києво-Могилянській Академії) стала визначальною у тому генеральському благоволінні.

А тепер повернемося з далеких країв у місто Переяслав, бо Сковороді, як часто повторює біограф, несподівано, трапилася нагода їхати. Куди на цей раз? Цитуймо знову Ковалинського:

„Тут неждано трапилася йому нагода їхати в Москву з Каліграфом, що відправлявся в Московську академію проповідником, з котрим він, як його приятель, і поїхав, а звідти у Троїце-Сергієву лавру...”

Згадуваний тут Каліграф – це Володимир Каліграф (Крижанівський), що закінчив Києво-Могилянську академію, потім там викладав, а у 1755 році був призначений викладачем Московської слов’яно-греко-латинської академії. З цього уривку ми бачимо, як цінувався у той час викладач професорського рівня, якщо він мав змогу їдучи за призначенням у 5 – 6 денну подорож взяти з собою ще одну людину, а її треба було ще й прогодувати.

Ми можемо дістати ще одне спостереження з цього уривку. Твір М.Ковалинського не дуже багатий на точні дати, але ми можемо їх віднайти, співставляючи факти, викладені у творі з документальним їх підтвердженням у біографії зовсім інших людей, людей, що мали офіційний статус і були значно помітніші за Сковороду у сферах офіційного життя.

А от наступна цитата з твору, так датою і починається:

„У 1764 році друг його з цікавості мав намір поїхати до Києва. Сковорода вирішив його супроводжувати, і вони відбули туди у серпні місяці.

При огляді тамтешніх пам’яток Сковорода був для нього тлумачем історії...”

Також відомою є поїздка до Києва у 1770 році з поміщиком Сошальським. І таких свідоцтв є достатня кількість, щоб повторити – немає тут і натяку на багатоденне пішоходство босими ногами! Скоріш за все, тут ми бачимо прообраз тих партнерських стосунків, про які мова піде у наступній лекції, а поки візьмемо на замітку, що у цих партнерських стосунках збігалися інтереси і самого Григорія Савича, і тих людей, які були зацікавлені у ньому, як у носії дорогоцінної інформації. Чи не на підтвердження цього читаємо такий несподіваний пасаж:

„... приятель його, упроханий поміщиком Томарою, обманом привіз Сковороду, сплячого, до поміщика вночі в село.”

А знаєте звідки і куди? З міста Переяслава у село Каврай. Верст 30 з гаком буде. Ну, прямо детективна історія якась! Дехто з коментаторів твердить, що Сквороду для цього підпоїли. Сприймемо це твердження як черговий анекдот про нашого мудрого мандрівника, а от, що до анекдотичних обставин, яким я особисто був свідком, та ще й піддав трохи гостроти, то – будь ласка!

Було це на початку 80-х років минулого століття. Я тільки-но, як кажуть, засвітився із кобзою і сквородинськими піснями на радіо. Коли це несподівано отримую запрошення взяти участь у телевізійній передачі з циклу „Перлини душі народної”, вів яку славнозвісний композитор Платон Майборода. Я, звичайно, погодився. Почалися репетиції. А у ті часи і кожен учасник, і кожне слово тексту затверджувалося на самому високому адміністративному рівні. Тиждень репетицій і нарешті – день запису. Я з неприхованим хвилюванням підіймаюся сходами „Держкомітету по радіо і телебаченню”, подаю постовому міліціонеру паспорт, він знаходить відповідний список осіб дає мені, щоб розписатися проти мого прізвища. Читаю список, там 5 осіб, першим, як і належить, Майборода П.І., далі – редактор, ведуча, четвертим – ваш покірний слуга, а п'ятим, як ви думаєте, кого було записано останнім у групі? Так – Скворода Г.С. А нижче йдуть підписи відповідальних осіб, і солідні круглі печатки. Я дещо збентежений, але розумію, що це спеціально заряджена анекдотична ситуація. Раптом приходить думка її продовжити. Роблю підпис там, де треба, а потім питаю міліціонера: „А Ви усіх, записаних у цьому списку пропустите?” На що він відповідає: „Так, згідно пред'явленому документу!”. Коли я піднявся у студію, там вже був пожвавлений настрій, усі змовницьки пересміювалися, та коли я додав до вже очікуваної ситуації слова постового міліціонера – вибухнув справжній регіт. І вже не так хвилювався я перед камерою. Безперечно, різноманітні подорожі Григорія Сквороди не були для нього самоціллю. Бо ж земні шляхи Сквороди продовжувалися в горнилі його творчого серця, звідки і справді народжувалися перлини душі народної.

- Пісня 9 „Всякая голова свій має смисл”

Джерело: <https://poezia.org/id/2395>

Опубліковані матеріали призначені для популяризації жанру поезії та авторської пісні.

У випадку виникнення Вашого бажання копіювати ці матеріали з серверу „ПОЕЗІЯ ТА АВТОРСЬКА ПІСНЯ УКРАЇНИ” з метою різноманітних видів подальшого тиражування, публікацій чи публічного озвучування аудіофайлів прохання **не забувати** погоджувати всі правові та інші питання з авторами матеріалів. Правила ввічливості та коректності передбачають також посилання на джерело, з якого беруться матеріали.

2003-2020 © **Poezia.ORG, archives**